

Viite Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamisesta
Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/8392/2019

Asia Sosiaaliamiehet ry:n lausunto

Sosiaaliamiehet ry. (jatkossa yhdistys) haluaa lausua seuraavaa.

Ehdotuksen yleisiä vahvuuksia:

- Ehdotetut asiakasmaksulakimuutokset ovat oikean suuntaisia.
- Ehdotukset selkiinnyttävät jossakin määrin asiakasmaksukäytäntöjä, lisäävät sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita käyttävien yhdenvertaisuutta ja kohentavat monien asiakkaiden asemaa.

Ehdotuksen heikkouksia

- Ehdotuksella tehdään olemassaolevaan lakiin muutoksia eikä laadita kokonaisuudistusta. Maksulakia on muutettu useasti vaiheittain ja vaiheittaisen uudistamisen ongelmat ovat tiedossa.
- Rauenneessa esityksessä ehdotettiin, että maakunta olisi saanut periä palvelusta maksun vain, jos maksusta säädetään laissa. Ehdotuksessa ei ehdota muutosta nykytilaan, jonka mukaan kunta saa periä maksun sosiaali- ja terveyspalveluista, jollei lailla toisin säädetä. Asiakasmaksun perintä- ja ulosottokelpoisuus edellyttävät, että kaikista sosiaali- ja terveydenhuollon maksuista säädetään ainoastaan lain tasolla ja yksiselitteisesti lakiin perustuen. Ehdotuksessa vanhan lain muotoilu säilyisi, mitä yhdistys pitää puutteena.
- Ehdotuksessa käytetty terminologia on paikoitellen vaikeaselkoista muun muassa pitkien sanojen ja virkkeiden vuoksi.

7 Säännökohtaiset perustelut

Ehdotettu 2 a §. Maksun periminen

- Laskuun olisi merkittävä ainakin laskun päivämäärä; asiakkaan nimi ja tarvittaessa myös muu yksilöintitieto; sosiaali- tai terveyspalvelu, josta maksu peritään, maksun euromääräinen suuruus ja peruste; julkinen tai yksityinen palveluntuottaja, jonka antamasta palvelusta maksu peritään — käytännössä kunta itse taikka yksityinen palveluntuottaja, jolta kunta on hankkinut palvelun ostopalveluna — sekä sen tahon nimi ja yhteystiedot, joka voi tarvittaessa antaa asiakkaalle lisätietoja.

- Esityksessä ehdotetaan, että asiakasmaksuja koskeviin laskuihin olisi liitettävä kirjallinen oikaisuvaatimusohje.
- Yhdistys korostaa, että huolellinen informointi asiakasmaksujen muutoksenhausta lisää asiakkaiden oikeusturvaa.
- Yhdistys arvioi, että muutoksenhaut saattavat lisääntyä, kun niitä koskeva informointi lisääntyy. Muutoksenhakujen käsittely voi lisätä jonkin verran hallinnollista työtä kunnissa ainakin alkuvaiheessa, mutta muutoksenhakujen käsittelyllä myös maksun määräämistä ja perintää koskevat menettelyt tehostuvat ja johdonmukaistuvat. Valittaminen hallintotuomioistuimiin tuskin lisääntyy, koska asiakasmaksut toistaiseksi ovat tietyissä tilanteissa oikeudenkäyntimaksullisia asioita.

Yhdistys korostaa, että ehdotettuun lakiin tulee liittää säännös siitä, että oikaisuvaatimukseen annetussa ratkaisussa tulee informoida asiakasmaksuasioihin liittyvästä tuomioistuinmaksun (ks. tuomioistuinmaksulaki 11.12.2015/1455) perimismahdollisuudesta asianmukaisesti. Nyt muotoilu tosiasiallisesti estää valittamisen kokonaan, koska muotoiluna käytetään muotoa "tuomioistuinmaksuna peritään 250 euroa", vaikka em. laissa tunnetaan maksusta vapauttaminen (7 §) ja asian lopputuloksen vaikutus maksuun (9 §).

- Ehdotuksen mukaan ohjeet oikaisukeinon käyttämisestä olisi annettava samanaikaisesti päätöksen kanssa. *Laskuun olisi siis liitettävä oikaisuvaatimusohje.* Tämä koskisi sekä maksukyvyyn mukaan määräytyviä että tasasuuruksia asiakasmaksuja. Yhdistys pitää näitä tärkeänä.

Ehdotettu 2 b §. Päätös maksukyvyyn mukaan määräytyvästä maksusta

- Ehdotuksen mukaan *maksupäätökseen olisi liitettävä oikaisuvaatimusohje.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin tiedoista, joiden olisi käytävä päätöksestä ilmi.
- Yhdistys pitää tärkeänä, että asiakkaalle tai tämän lailliselle edustajalle annettavalta päätökseltä edellytetään pääosin samoja asioita, kuin muiltakin hallintopäätöksiltä hallintolain mukaisesti.

Ehdotettu 3 §. Käyttämättä jätetystä palvelusta perittävä maksu

- Ehdotuksen mukaan asetuksen tasoinen sääntely kumottaisiin. Yhdistys korostaa, että ratkaisu on välttämätön.
- Ehdotuksessa esitetään, että sääntely koskisi myös lyhytaikaista hoitoa tai palvelua laitos- ja perhehoidon sekä asumispalvelun yksiköissä.
- Maksun saisi periä, jos maksun perimistä ei ole pidettävä kohtuuttomana. Kohtuuttomuus arvioitaisiin aina tapauskohtaisesti, ja arvioinnissa huomioon voitaisiin ottaa esimerkiksi asiakkaan nuori ikä, vaikea elämäntilanne tai muistisairaus.
- Maksua ei saisi periä tietyissä tilanteissa. Hyväksyttävänä syynä sille, että *maksua ei käyttämättä jätetystä palvelusta perittäisi*, voisi ehdotuksen mukaan olla esimerkiksi äkillinen sairastuminen tai tapaturma taikka muu vastaava akuutti tilanne taikka pitkäkestoisen sairauden tai vamman pahenemisvaihe. Lisäksi heikko toimintakyky, vammaisuus tai käytössä olevan apuvälineen rikkoutuminen saattavat eri tavoin rajoittaa mahdollisuutta hakeutua ajoissa esimerkiksi sovitulle vastaanotolle.

- Yhdistys korostaa, että monessa tilanteessa ”heikko toimintakyky tai vammaisuus” eivät ole todennettavissa. ”Tapauskohtaisuus” eriarvoistaa asiakkaita myös tältä osin merkittävästi.

Ehdotettu 6 a §. Maksukatto

- Esityksen tavoitteena on hallitusohjelman kirjauksen mukaisesti poistaa hoidon esteitä ja lisätä terveyden tasa-arvoa.
- Maksukattoa laajennettaisiin uusiin palveluihin siten, että jatkossa maksukattoa kerryttäisivät myös suun terveydenhuollosta, tilapäisestä kotisairaanhoidosta, tilapäisestä kotisairaalahoidosta ja terapioista perityt maksut.
- Myös toimeentulotuesta maksetut asiakasmaksut kerryttäisivät maksukattoa, mikä vahvistaisi toimeentulotuen viimesijaisuutta ja vähentäisi asiakkaiden riippuvuutta toimeentulotuesta.
- Maksukaton täyttymisen kannalta ei olisi jatkossa merkitystä myöskään sillä, onko kysymys ollut perinteisestä käyntiasioinnista vai onko palvelu annettu etäyhteyksien avulla. Lisäksi maksukattoa koskevaa sääntelyä päivitetäisiin tietosuojasetuksen näkökulmasta.
- Maksukattoa koskevilla muutosehdotuksilla parannettaisiin asiakkaiden taloudellista asemaa. Tämä koskee erityisesti niitä asiakkaita, jotka käyttävät palveluja runsaasti. Maksukaton laajennusten myötä nykyistä useamman asiakkaan maksukatto täytyisi kalenterivuoden aikana ja samalla sosiaali- ja terveystalouden käytöstä asiakkaille aiheutuva maksurasitus pienentyisi. Viimeksi sanottu edellyttää kuitenkin, että asiakas seuraa itse maksukattonsa kertymistä ja reagoi sen täyttymiseen.

Yhdistys pitää maksukaton laajentamista esityksessä mainittuihin uusiin palveluihin erittäin merkittävänä asiakkaan asemaa parantavana muutoksena

- Yhdistys lausuu lisäksi seuraavaa:
- **Suun terveydenhuolto**
  - Maksukaton laajentaminen koskemaan suun terveydenhuollosta perittäviä maksuja on merkittävä parannus erityisesti taloudellisissa vaikeuksissa olevien asiakkaiden kannalta.
  - Muutos parantaisi ja laajentaisi todennäköisesti suun terveydenhuollon palvelujen käyttämismahdollisuuksia sellaisille asiakasryhmille, jotka joko eivät käytä palvelua ollenkaan tai käyttävät palveluita (liian) harvoin.
  - Esitetyllä muutoksella saadaan poistettua keinotekoista rajapintaa suun ja muun perusterveydenhuollon välillä.
  - Nykyiseen käytäntöön liittyvä eriarvoisuus vastaanottokäynnillä tehtävistä toimenpiteistä ja niistä perittävistä maksuista poistuisi eikä olisi riippuvainen siitä, onko toimenpide tehty perusterveydenhuollon puolella vai erikoissairaanhoidossa.
  - Esityksen mukaisesti vaikutus ulottuu laajemminkin kansanterveyteen ja on omiaan kaventamaan terveyseroja ja edistämään yhdenvertaisuutta, mitä voidaan pitää kannattavana.

- **Tilapäinen kotisairaanhoito**

- Tilapäisestä kotisairaanhoidosta perittävien maksujen ottaminen osaksi maksukattoa kerryttäviin asiakasmaksuihin on perusteltua ja kannatettavaa.
- Tilapäisellä kotisairaanhoidolla pystytään välttämään terveyskeskuskäyntejä, mutta koska hoidon sisältö useimmiten on sama kuin terveyskeskuksessa annettava hoito, niin ainoaksi maksun määräämisperusteen eroksi jää hoidon toteuttamisen paikka. Tämä peruste maksun määräämiselle ei tässä kohdin ole kestävä ja eriarvoistaa asiakkaita/potilaita.

- **Terapiamaksut**

- Yhdistys pitää hyvin myönteisenä, että perusterveydenhuollon avosairaanhoidon mielenterveystyön säädettäisiin aina maksuttomaksi. Maksuttomuus edistää mielenterveysongelmista kärsivien henkilöiden hoitoon hakeutumista.
- Mielenterveyskuntoutujien asemaa edistäisi merkittävästi, mikäli myös Kelan hyväksymän psykoterapian omavastuuosuus hyväksyttäisiin asiakasmaksukattoa kerryttäväksi menoksi. Yhdistyksen havaintojen mukaan psykoterapia estyy usein terapeuttipulan ja/tai terapian kalleuden vuoksi. Julkisella puolella terapeutteja on liian vähän, vaikka psykoterapia on kiinteä osa julkisen terveydenhuollon ja kuntoutuksen jatkumoa. Yhdistys korostaa, että Mielenterveysstrategian linjauksia tulisi maksulain uudistuksessa huomioida.
- Maksukattoon lisättäisiin ehdotuksessa uusia terapiapalveluita seuraavasti: ”terveydenhuollon ammattihenkilön antama fysioterapia, neuropsykiatrinen kuntoutus, ravitsemusterapia, jalkahoito, puheterapia, toimintaterapia ja muut niihin rinnastettavat toimintakykyä parantavat ja ylläpitävät hoidot”.

Yhdistys pitää kannatettavana, että maksukattoa kerryttäviä eri terapiapalveluita on lisätty. Monelle asiakkaalle/potilaalle muunkinlaiset hoidot kuin yksilökohtaiset fysioterapiapalvelut ovat tärkeä osa hoidon kokonaisuutta ja niistä kertyvät maksut voivat nousta korkeaksi varsinkin, kun terapian taustalla saattaa olla muitakin terveydenhuollossa hoidettavia sairauksia, joista määrätään asiakasmaksuja.

- **Toimeentulotuesta maksettavat asiakasmaksut kerryttäisivät maksukattoa**

- Muutos on erittäin kannatettava ja parantaa toimeentulotukea saavien asiakkaiden asemaa. Ratkaisu vahvistaa toimeentulotuen viimesijaisuutta ja vähentänee asiakkaiden riippuvuutta toimeentulotuesta.
- Yhdistykselle on toistuvasti välittynyt nykytilan ongelmia: kun toimeentulotuki on maksettu asiakkaan tilille, asiakas on ollut epätasa-arvoisessa asemassa niihin verrattuna, joiden asiakasmaksuja on maksettu sosiaalitoimesta/ Kelasta asuoraan. Maksujen erottelu maksukattoon kuuluviksi ja siitä poisjätettäväksi on ollut monimutkaista ja aikaa vievää.

- **Etäpalvelut**
  - Yhdistys kannattaa esityksen perusteluita, joiden mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon etäpalveluina annettavista palveluista perittävät maksut kerryttäisivät maksukattoa.
  - Lain sanamuodon muuttaminen kattamaan etäpalveluna tai etäyhteyksin annettavia palveluita on digitalisaation ja teknologian kehittymisen myötä perusteltuja varsinkin, kun palvelun käyttäjiä jo nykyisellään ohjeistetaan tai suositellaan hakeutumaan etäpalveluiden käyttäjiksi.
- **Vuotuinen maksukatto ja sen seuraaminen**
  - Vuotuiseen maksukattoon lisättävien uusien palveluiden myötä useamman asiakkaan maksukatto täyttyy kalenterivuoden aikana.
  - Samalla asiakkaiden maksurasitus pienentyy, mikä saattaa yhdistyksen arvion mukaan merkittävästikin vähentää asiakkaiden tarvetta turvautua toimeentulotukeen.
  - Maksukaton seurannan jääminen asiakkaan vastuulle on ongelmallista, sillä läheskään kaikki asiakkaat eivät seurantaan pysty. Mitä useampia maksukattoja on seurattavana, sitä todennäköisempiä ovat ongelmat. Menettely työllistää asiakkaan omaisia, läheisiä ja edunvalvojia.

Yhdistys toivoo, että asiakasmaksulain kokonaisuudistuksen myötä tulevaisuudessa saataisiin luotua sellainen seurantajärjestelmä, jossa maksukaton kertyminen siirtyisi asiakkaalta asiakasmaksuja perivälle taholle ottaen tarkasti huomioon tietosuoja-asetuksen, tietosuojalain ja julkisuuslain säädökset.

Ehdotettu 7 b §. Palvelun pitkäaikaisuus

- Ehdotuksen mukaan säädettäisiin siitä, milloin kunta saisi periä pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen; pitkäaikaisen perhehoidon; pitkäaikaisen laitoshoidon maksun tai tavallisen pitkäaikaisen asumispalvelun maksun. Kunta saisi periä em. pitkäaikaiset maksut silloin, jos palvelun arvioitaisiin sen alkamisesta lukien kestävän tai jos palvelu olisi tosiasiallisesti kestänyt *vähintään kolme (3) kuukautta*.
- Yhdistys pitää ongelmallisena, että useissa eri sosiaalihuollon lainsäädännön mukaisissa palveluissa perhehoito on kuitenkin maksuton palvelu. Lain osittaisuudistus johtaa käytännössä tämänkaltaisiin lain käytännön soveltamista ja ymmärtämistä vaikeuttaviin seurauksiin.
- Kunta saisi ehdotuksen mukaan periä jatkuvan ja säännöllisen kotona annettavan palvelun maksun, jos palvelun arvioitaisiin kestävän vähintään kaksi kuukautta tai jos palvelu olisi tosiasiallisesti kestänyt *vähintään kaksi kuukautta*.

Yhdistys ei pidä perusteltuna keskenään ristiriitaisten aikarajojen käyttöä. Ne vähentävät hallinnon tehokkuutta, hankaloittavat lain soveltamista ja ennen kaikkea

vaikeuttavat maksupäätösten kohteiden eli asiakkaiden kykyä ymmärtää maksun määräämisen perusteita.

Ehdotettu 7 c §. Pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen, pitkäaikaisen perhehoidon ja pitkäaikaisen laitoshoidon maksu

- Yhdistys arvioi, että 7 c §:n 2 momentti turvaa pienempituloisen puolison asemaa pariskunnilla.
- Perusteluissa todetaan (s.46), että "...pitkäaikaisen laitoshoidon maksu määräytyy asiakkaan nettotulojen perusteella, jatkuvan ja säännöllisen kotona annettavan palvelun maksu puolestaan asiakkaan bruttotulojen pohjalta. Esityksessä ei ehdoteta muutoksia tähän. Lisäksi jatkossa pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen asiakasmaksu määräytyisi nettotulojen perusteella ja muun pitkäaikaisen asumispalvelun maksu bruttotulojen perusteella".

Yhdistys pitää erittäin ongelmallisena lain tulkinnan ja käytännön soveltamisen kannalta sitä, että asiakasmaksu määräytyy vaihdellen brutto- ja nettotulojen perusteella. Asiakkaille ja heidän edustajilleen nettotulojen käyttäminen olisi selvästi ymmärrettävämpää. Viranhaltijoiden olisi nettotuloja käytettäessä helpompi kertoa ja kuvata palveluvaihtoehtoja ja myös niiden taloudellisia vaikutuksia.

- Käyttövaran turvaaminen myös palveluasumisessa on odotettu uudistus ja on perusteltua, että käyttövara on palveluasumisessa suurempi kuin laitoksessa.
- Yhdistys arvioi, että nyt suunnitellun palveluasumisen käyttövaran riittävyyttä tulisi systemaattisesti seurata (normaalien indeksikorotusten lisäksi) ja arvioida. Yhdistykselle välittyä, ettei laskennallista käyttövaraa tosiasiaassa jää muun ohella siksi, että tehostetun palveluasumisen asiakkailla on varsin mittavia lääkekuuja. Kaikki lääkkeet tai hoitovalmisteet eivät kerrytä maksukattoa.

Ehdotettu 10 b §. Pitkäaikaisesta tehostetusta palveluasumisesta, pitkäaikaisesta perhehoidosta ja pitkäaikaisesta laitoshoidosta perittävän maksun perusteena olevat tulot

- Viittaukset etuoikeutettujen tulojen osalta tuloverolain 92 §:ään ovat perusteltuja.
- Laissa tulisi pykälässä täsmentää ettei kertaluonteisia tuloja oteta huomioon tulona pitkäaikaisen hoidon maksuissa. Lain perusteluihin tutustutaan käytännön arjen soveltamistilanteissa liian harvoin.
- Pääomatuloista vain osa on mainittu. Esim. vuokratulojen huomioimisesta ei ole mainintaa. Osinko ja korkotulot on mainittu tuloina, jotka otetaan huomioon.
- Opintorahan huomioon ottaminen on sinänsä perusteltua, mutta käytännön ongelmaa saattaa aiheuttaa se, että kyseessä on herkästi takaisinperittävä etuus (erillisten kriteeriensä mukaisesti).
- Yhdistys toteaa, että laskennallisesta metsätulon käsitteestä palautetta tulee sekä asiakkailta että maksun määrittelijöiltä. Kaikki eivät kykene selvittämään

metsänhoitoyhdistykseltä todellisia hakkuumahdollisuuksia ja mitä pitempään palstat ovat olleet hoitamatta, sitä teoreettisempaa kyseinen tulo asianomaiselle on. Lainsäädännössä tulisi toteuttaa myös veteraani- ja rintamalisien yhdenmukainen kohtelu asiakasmaksujen määräämisessä.

Ehdotettu 10 c §. Tuloista tehtävät vähennykset pitkäaikaisessa tehostetussa palveluasumisessa, pitkäaikaisessa perhehoidossa ja pitkäaikaisessa laitoshoidossa

- Yhdistys arvioi, että ehdotus edunvalvojan palkkion ja asumismenojen vähentämisestä maksun määräämisen perusteena olevista tuloista ehkäisevät esim. mielenterveyskuntoutujien joutumista velkakierteeseen.
- Mielenterveyskuntoutujien hoidon ja kuntoutumisen takia on tärkeää, että pitkäaikaisessa laitoshoidossa olevan kuntoutujan asunto säilyisi.
- Kela maksaa perustelluista syistä asumistukea 9 kuukautta laitoshoidossa olevalle. Asumismenoja voisi hyväksyä tämän ajan tulojen vähennyksenä. Asunto mahdollistaa kotilomat, jotka ovat kuntoutumisen vuoksi tärkeitä. Jos/kun asunto annetaan pois, vuokrataan usein erillinen varasto asiakkaan tavaroille.
- Varaston vuokran kohtuulliset kustannukset tulisi hyväksyä määräajan tuloista tehtävänä vähennyksenä pitkäaikaisessa laitoshoidossa.

Ehdotettu 10 c § 1 mom.

- Ehdotuksessa mainittu vähennys ”tosiasiallisista perhesuhteistaan johtuvat muut vastaavat kustannukset” on sekä varsinaisessa pykälässä että perusteluissa puutteellisesti määritelty.
- Ehdotettu kohta antaa päätöksentekijälle toki harkintavaltaa, mutta käytännössä asumispalveluun tms. päätyneet puoliso ei kykene enää osallistumaan kotiin jääneen perheen elatukseen. Tällä puolestaan saattaa olla vaikutuksia siihen, pystyykö perhe säilyttämään esim. aiemman asuntonsa.
- Mahdollistaa ”pallottelun” ko. pykälän ja 11 §:n välillä.

Ehdotettu 10 c § 3 mom.

- Yhdistys esittää huolensa, ovatko määräajat riittäviä, jos asumismenoja huomioidaan vähennyksenä omistusasunnossa enintään 6 kk ja vuokra-asunnossa 1 kk?

Ehdotettu 10 d §. Tuloista tehtävät erityiset vähennykset pitkäaikaisessa tehostetussa palveluasumisessa

- Yhdistys pitää tarpeellisena, että laissa säädetään tuloista tehtävistä erityisistä vähennyksistä.
- Yhdistys arvioi, että vähennyksenä tulisi huomioida terveydenhuollon tasasuuruiset maksut. Tai vaihtoehtoisesti tehtäisiin 5 §:ään lisäys terveyspalvelujen maksuttomuudesta pitkäaikaisessa tehostetussa palveluasumisessa ja perhehoidossa olevalle.

Ehdotettu 10 e §. Jatkuvasta ja säännöllisestä kotona annettavasta palvelusta sekä pitkäaikaisesta asumispalvelusta perittävä maksu

- Yhdistys pitää erittäin tärkeänä, että pitkäaikaisen asumispalvelun maksun määräytyminen selkeytyy.

Ehdotettu 10 g §. Tuloista tehtävät vähennykset jatkuvassa ja säännöllisessä kotona annettavassa palvelussa sekä pitkäaikaisessa asumispalvelussa

- Ehdotuksen mukaan ennen pitkäaikaiseen asumispalveluun siirtymistä asiakkaan tuloista olisi lisäksi vähennettävä todelliset asumismenot. Yhdistys pitää tätä hyvin kannatettavana.

Ehdotettu 10 h §. Tukipalvelut ja asumispalveluun liittyvät palvelut

- Yhdistys pitää mahdollisena, että ehdotettu säännös mahdollistaa sellaisten kalliiden tukipalveluiden myynnin asiakkaille, joita he eivät tosiasiansa tarvitse.
- Yhdistys arvioi, että käytännössä suuri merkitys on sillä, kuinka helposti tukipalvelut saadaan kirjautettua asiakkaan (palvelu)suunnitelmaan vai säilyvätkö ne vain erillispalveluina ja missä laajuudessa.
- Yhdistys pitää valitettavana, että kunnat edelleen saavat määritellä ateriamaksut itse. Aterioista aiheutuvat kulut aiheuttavat yhdistyksen havaintojen mukaan jatkuvasti toimeentulotukihakemuksia ja/tai maksun alennushakemuksia. Moni kunta kuitenkin on kieltäytynyt alentamasta ateriamaksuja, koska kunta virheellisesti katsoo ettei kyseessä ole ”asiakkaalta palvelusta perittävä asiakasmaksu”.

Ehdotettu 10 j §. Maksun määrääminen ja tarkistaminen

- Ehdotuksessa on erittäin kannatettavaa se, että asiakasmaksua olisi tarkistettava, jos palvelua koskevaa asiakassuunnitelmaa muutetaan siten, että sillä on vaikutusta asiakasmaksun suuruuteen. Kotihoidossa tällaiset tilanteet ovat olleet hyvin tavallisia, koska ns. tuntikehykset ovat usein suhteellinen tiukkoja (1-4 h; 4,1 – 7 h jne.)
- Yhdistys arvioi, että sosiaalityön asiakassuunnitelmien vaikutus päätöksentekoon ja asiakasmaksuihin ovat nykyään vielä varsin epäselviä. Ehdotettu suunta, että asiakassuunnitelman tekemisen ja muuttamisen tärkeyttä korostetaan maksuasioissa, on hyvin kannatettava. Tämä palvelee sekä asiakasta että kuntaa suunnitelman muuttuessa.
- Yhdistys kannattaa säännöksen siirtymistä asetuksesta lakiin.

Ehdotettu 10 j § 2 mom.

- Ehdotuksessa säädettäisiin maksun oikaisemisesta tilanteissa, joissa maksua koskeva päätös olisi perustunut asiakkaan tai hänen edustajansa antamiin virheellisiin tietoihin.
- Maksu voitaisiin oikaista tällöin takautuvasti enintään vuoden (1) ajalta.

Yhdistyksen mielestä on välttämätöntä, että sääntelystä yksiselitteisesti käy ilmi, miltä ajalta ja mistä syystä asiakkaalle voidaan määrittää takautuva maksu.

- Yhdistys toteaa, että (asiakkaan omasta toiminnasta riippumattomissa tilanteissa) takautuvien maksujen kieltäminen on KHO:n ratkaisukäytännössä todettu. Asia ei käytännössä ole kuntien arjessa toteutunut juuri ollenkaan.
- Esimerkiksi kotihoidon maksuja tehdään poikkeuksetta ns. takautuvasti eli palvelu alkaa esim. 1.4. lukien ja maksua koskeva päätös saatetaan tehdä vasta 27.4., jolloin päätöksen oikeudelliset seuraukset asiakkaalle vastaavat takautuvan maksun määräämistä siitäkin huolimatta, että kotihoidon laskutus tapahtuu aina jälkikäteen (ajalta 1.4. – 30.4. perittävä maksu eräännyy maksuun yleensä vasta 4.- 10.5.). Asiakas ei välttämättä ollenkaan voi maksupäätöksen saatuaan ilmoittaa tyytymättömyyttään maksun määrään, ennen kuin lasku jo eräännyy maksettavaksi.
- Pahimmillaan tilanne on saattanut olla sellainen, että asiakas odottaa maksupäätöstä puolikin vuotta palvelun alkamisesta. Tämä puolestaan johtaa usein siihen, että asiakas on saanut maksettavakseen ison summan kerralla.

Yhdistys korostaa, että asiakasmaksuihin liittyvää hallinnollista päätöksentekoa on mahdollista nopeuttaa tulevaisuudessa vain, jos laki ja sen yksittäiset säännökset ovat riittävän yksiselitteisiä.

Ehdotettu 10 k §. Palvelun keskeytymisen vaikutus asiakasmaksuun

- Ehdotuksen mukaan, jos kotona annettava palvelu keskeytyy kunnasta tai kuntayhtymästä johtuvasta syystä tai siksi, että asiakas on laitoshoidossa, maksua ei peritä myöskään mainitun viiden päivän ajalta. Jos palvelun keskeytys jatkuu koko kuukauden, maksua ei peritä lainkaan.
- Säännökseen mukaan lyhytaikaista laitoshoidoa ei katsota pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen tai pitkäaikaisen laitoshoidon keskeytykseksi.
- Ehdotus on epäselvä sen suhteen, miten toimitaan, jos asiakkaan lyhytaikainen hoito pitkittyy merkittävästi, mutta jää kuitenkin alle 3 kuukauteen. Joutuuko asiakas maksamaan pahimmassa tapauksessa lähes kolmen (3) kuukauden ajan päällekkäistä maksua, jolloin katsotaan ”lyhytaikaisen” laitoshoidon muuttuvan pitkäaikaiseksi.
- Ehdotuksen mukaan, jos pitkäaikaisessa tehostetussa palveluasumisessa olevan asiakkaan lyhytaikainen laitoshoido muuttuisi myöhemmin pitkäaikaiseksi laitoshoidoksi, häneltä perittäisiin pitkäaikaisen laitoshoidon maksu siitä päivästä lukien, kun hänet on otettu pitkäaikaiseen laitoshoidoon. Eli tehostetun palveluasumisen maksua ei perittäisi enää 3 kuukauden jälkeen.
- Maksukaton täyttymisen jälkeen lyhytaikaisesta laitoshoidosta voidaan ehdotuksen mukaan periä vielä ylläpitomaksua.
- Yhdistys toteaa, että jos lyhytaikainen laitoshoido ei katkaise pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen maksua, päällekkäin perittävät maksut muodostuvat asiakkaan

kannalta kohtuuttoman kalliiksi. Jääkö näissä tilanteissa asiakkaalle oikeussuojakeinoksi vain maksun alentamisen tai perimättä jättämisen hakeminen?

- Yhdistys pitää hallinnon tuloksellisen toiminnan kannalta perusteettomana, että edellä kuvattu asetelma johtaisi ehdotetun 11 §:n mukaiseen maksun alentamisarviointiin.

Ehdotettu 11 § Maksun alentaminen ja perimättä jättäminen

- Yhdistys pitää erittäin tärkeänä huojennusveloitteen ja asiasta tiedottamisen vahvistamista.
- Yhdistys kuitenkin arvioi, että ehdotetun 11 § 2 momentin mukainen menettely jäänee marginaaliseksi. Jos kunnan tai kuntayhtymän pitäisi tehdä erikseen päätös siitä, että myös ns. tasasuuruksia maksuja voidaan alentaa tai jättää kokonaan perimättä, asia jäänee periaatteen tasolle.

Yhdistys toivoo, että laista tulisi käyvä ilmi edes jollakin tasolla alentamisharkinnan perusteet. Ehdotuksessa ei ole edes viittausta toimeentulotukioikeuden ja alentamisharkinnan suhteesta. Toimeentulotukilakiin viitataan siltä osin, että alennusharkinta on ensisijainen toimeentulotukilakiin nähden. Vaikka perusteiden linjaaminen vaatiikin työtä, nyt vaarana ovat suuret alueelliset erot lain soveltamisessa ja käytännön toteutuksessa.

- Esityksessä on myönteistä, että asiakasmaksun alentamista tai perimättä jättämistä koskeva asia voisi tulla vireille kirjallisesti tai *suullisesti*.
- Maksun alentamista koskevan asia tulisi vireille lähtökohtaisesti asiakkaan tai hänen edustajansa hakemuksesta.
- Yhdistys korostaa, että myös kunnan oma-aloitteinen perittämättä jättäminen on tärkeää monissa tilanteissa. Mahdollisen lain voimaantulovaiheessa on erityisen tärkeää korostaa (koulutuksissa) kunnille oma-aloitteisuuden mahdollisuutta sekä sitä, että maksuhuojennusta koskeva hakemus tulee voida jättää myös suullisesti.
- Ehdotuksen mukaan kunnan olisi annettava asiakkaalle tieto siitä, mitä ehdotetun pykälän 1–3 momentissa säädetään maksun alentamisesta ja perimättä jättämisestä. Kunta voisi antaa tiedon itse tai vaihtoehtoisesti palveluntuottaja voisi antaa tiedon kunnan puolesta ja lukuun.
- Ehdotuksen mukaan tieto olisi kuitenkin annettava ennen ensimmäistä palvelutapahtumaa, sen yhteydessä tai viimeistään maksua perittäessä. Palvelutapahtumalla tarkoitettaisiin sosiaali- tai terveydenhuollossa tapahtuvaa asiakaskontaktia, asiakaskäyntiä tai hoitojaksoa.
- Ehdotuksessa todetaan, että tieto mahdollisuudesta alentaa maksua tai jättää se perimättä olisi annettava siten, että asiakas riittävästi ymmärtää sen sisällön. Tietoa annettaessa olisi siten otettava huomioon asiakkaan henkilökohtaiset ominaisuudet, kuten mahdolliset toimintakykyä rajoittavat tekijät. Asiakkaan olisi saatava riittävä apu, ohjaus ja neuvonta maksun alentamista tai perimättä jättämistä koskevassa asiassa. Vastaava säännös kaikkea sosiaalihuoltoa koskien on sosiaalihuollon asiakaslaissa, mutta kaikilta osin se ei valitettavasti vieläkään toteudu.

- Tietoa annettaessa asiakkaalle olisi lisäksi annettava sen tahon nimi ja yhteystiedot, jolta asiakas voi pyytää tarvittaessa lisätietoja. Ehdotettu säännös merkitsisi sitä, että jatkossa kunnan olisi osoitettava taho, jolla olisi velvollisuus tuntea maksujen alentamista ja perimättä jättämistä koskeva sääntely ja neuvoa asiakkaita asiassa. Säännöksessä tarkoitettu taho voisi olla esimerkiksi asiakasmaksupäätöksiä käsittelevä kunnan yksikkö tai sosiaalityöntekijä. Yhdistys pitää perusteluja tältä osin erittäin kannatettavina.
- Jos kunnan järjestämistä palveluista kuuluu joku muu taho kuin kunta itse, olisi kunnan huolehdittava, että palveluntuottaja antaa tiedon palveluun käyttäville asiakkaille. Tieto olisi asiakkaan pyynnöstä annettava aina myös kirjallisesti, jotta asiakkaalla olisi mahdollisuus tarkistaa saamansa tiedot myöhemmän ajankohtana.
- Tieto voitaisiin antaa myös asiakkaan yksilöllisen sähköisen palvelun välityksellä. Sähköinen palvelu voi olla esimerkiksi Suomi.fi-palvelu, johon asiakas on tunnistautunut vahvan tunnistautumisvälineen avulla, tai sosiaali- tai terveydenhuollon toimintayksikön tiloissa oleva automaatti.
- Yhdistyksen havainto on ollut, että asiakkailla on kovin vähän käytössä Suomi.fi -palvelua, eivätkä viranomaisetkaan voi tällä hetkellä lähettää asiakkaalle omaaloitteisesti ao. palveluun viestiä, ellei asiakas ensin lähetä viestiä kyseiselle viranomaiselle.
- Yhdistys tuntee säännöksen käytännön soveltamisen osalta huolta siitä, turvaako ehdotettu uudistus riittävästi huono-osaisen asiakkaan asemaa. Vaikka asiakasmaksun alentamiseen olisi olemassa tarve ja perusteet, asiakas tai tämän edustaja saattavat useistakin eri syistä jättää alennusta hakematta. Liian usein on yhdistyksen havaintojen mukaan käynyt myös niin, että laillinen edustaja hakee päämiehelleen toimeentulotukea (Kelalta ja kunnalta) ja asiakasmaksun alennusta samaan aikaan, mutta kumpaakaan ei myönnetä. Mitä enemmän on erilaisia maksullisia tukimuotoja ja asiakasmaksuja käsitteleviä tahoja, sitä todennäköisempää on etenkin erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden edun vastainen menettely.

Yhdistys tuntee huolta siitä, miten palveluntuottajat selviävät tiedottamisvelvoitteesta. Kuka (omahoitajako) asiakasta informoi? Miten varmistetaan siitä, että tiedottamisvelvoite toteutuu ja miten kuntien on ajateltu käytännössä toteuttavan huolehtimisvelvollisuuttaan? Riittääkö, että palveluntuottaja ilmoittaa kunnalle antavansa kirjalliset ohjeet asiakkaille? Vai pitääkö asiaa ns. valvoa kunnan taholta?

Ehdotettu 13 §. Muulta kuin Suomessa asuvalta perittävä maksu

- Lakiehdotuksen säännöksellä rajattujen rokotusten ja rajatuissa tapauksissa tartuntatautien kiireelliseen hoitoon liittyvien tutkimuksen, hoidon ja hoitoon määrättyjen lääkkeiden maksuttomuudella pyrittäisiin turvaamaan se, että henkilöt hakeutuisivat helpommin tartuntatautien ennaltaehkäisevien palvelujen piiriin sekä hoitoon.
- Yhdistys arvioi, että mainittujen terveydenhuollon toimien nimenomainen säätäminen maksuttomiksi kotipaikkaoikeudettomille henkilöille olisi perusteltua väestön terveyden

suojelemiseksi ja kansanterveyden edistämiseksi. On erittäin tärkeää, että Suomessa edelleen huolehditaan kaikkien turvallisuudesta ja mm. tartuntatautilain mukaisesti tietyt palvelut ovat Suomessa oleskeleville maksuttomia.

Ehdotettu 14 §. Tulojen, korvausten tai saamisten periminen kunnalle tai kuntayhtymälle

- Uutena asiana pykälässä säädettäisiin myös, että oikaisua saisi vaatia 14 §:n mukaiseen päätökseen tulo, korvauksen ja saamisen perimisestä. Asiakkaalla olisi mainituissa tilanteissa oltava oikeussuojakeino, jos asiakas katsoo, että kunta on toiminut asiassa perusteettomasti tai virheellisesti.
- Yhdistys pitää tätä hyvin tärkeänä oikeussuojakeinona asiakkaille.

Ehdotettu 14 a §

- Toisin kuin voimassa olevassa 14 a §:ssä, ehdotetussa pykälässä ei säädettäisi, että kunnalla olisi pykälän mukainen tiedonsaantioikeus vain silloin, jos se ei ole saanut asiakkaalta tai hänen lailliselta edustajaltaan riittäviä ja luotettavia tietoja maksun määräämistä varten.
- Viranomaisten väliset tiedonvaihdon välineet ovat kehittyneet voimassa olevan 14 a §:n säätämisen jälkeen, ja esimerkiksi tulorekisterin tietoja voidaan käyttää sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen määräämiseen. Ehdotuksessa todetaan, että asiakasmaksun suuruuden määräämistä varten välttämättömät tiedot voitaisiin hoitaa viranomaisten välisellä tiedonvaihdolla asiakasta vaivaamatta.
- Yhdistys toteaa, että joillekin (yksinäisille) asiakkaille voi olla hyvinkin joustavaa, että maksun määräävä taho saa maksuun vaikuttavat tulo- ja varallisuustiedot viranomaisten keskinäisen tiedonvaihdon kautta. Sen sijaan puolisoiden tilanne voi olla täysin toinen.
- Yhdistys arvioi, että lähtökohtaisesti asiakkaan tai tämän laillisen edustajan pitää voida osallistua oman asiansa käsittelyyn. Tämän vuoksi tiedot pitäisi pyytää asiakkaalta ensin. Jos asiakas ei reagoi määräajassa hallintolain edellyttämällä tavalla (HL 6 luku) tehtyyn lisäselvityspyyntöön, maksun määräävälle taholle tulisi oikeus pyytää tietoja toiselta viranomaiselta suoraan (esim. sähköisiä välineitä käyttäen). Asiakkaan tulisi hallintolain edellyttämällä tavalla myötävaikuttaa asian selvittämiseen (HL 31 §) eli tässä tapauksessa oikeaan tietoon perustuvan maksun määrittämiseen.

Ehdotettu 15 §. Muutoksenhaku

- Ehdotuksen mukaan maksua koskevaan päätökseen saisi vaatia oikaisua, joten alentamista tai perimättä jättämistä koskevaan päätökseen olisi hallintolain 46 §:n mukaisesti liitettävä oikaisuvaatimusohje.
- Yhdistyksen havainto on ollut, että kunnat informoivat oikaisuvaatimusohjeista asiakkaitaan huonosti ja osalle kunnista oikaisun käsittelyä koskevat menettelytavat ovat epäselviä. Nykyisin kunnilla vaikuttaa edelleen olevan epäselvyyttä sen suhteen, saako tasasuuruista asiakasmaksua koskevaan laskuun hakea oikaisua.

Yhdistys korostaa, että oikaisuvaatimukseen liittyen tulee uudessa laissa säännellä ehdottoman selkeästi. Yhdistys pitää tärkeänä, että tasasuuruisen maksun laskuun voi hakea muutosta ja asiasta säädetään nimenomaisesti.

Sosiaaliasiamiehet ry:n puolesta

Satu Loippo

Sosiaaliasiamies

Sosiaaliasiamiehet ry:n pj.

Pikassos Oy

gsm 050 599 6413

Jari Mäkinen

Sosiaaliasiamies

yhdistyksen varapuheenjohtaja

Satakunnan sairaanhoitopiiri

gsm 044 707 9132